

تاثیر بلایا بر میراث بشری

طبیعت و تاریخ

عکس: مهدی حسینی / شهر نو

یادداشت

مدیران، صلاحیت بررسی های لازم در خصوص مطالعات خطرپذیری را دارا بوده و هر فردی که صرفاً علاقمند به چنین کاری باشد نمی تواند صلاحیت انجام آن را داشته باشد. به راستی چند نفر به طور تخصصی در این خصوص در زمینه بافت های تاریخی و میراث فرهنگی به طور رسمی دوره های تخصصی را دیده و صلاحیت لازم را رسماً دارا می باشند؟ پس همانطور که ملاحظه می کنیم به نظر می رسد که اکنون زمان آن است که از مرحله تئوری و توصیفی به مرحله عملی و بیشتر عملیاتی و محاسباتی وارد شویم. به نظر می رسد که می بایستی سند شناسه و شناسنامه خطرپذیری و همچنین نقشه عرضه یابی ریسک (Risk Diagnosis Map) کلیه اجزای بافت های تاریخی و آنچه که در حوزه میراث فرهنگی مطرح می گردد به طور ویژه و با توجه و تأکید خاص تهیه شده و از آن مهم تر به طور مستمر و دوره ای پایش، مدیریت و برنامه ریزی قرار گیرد. مهم ترین مورد در این خصوص آموزش های کوتاه مدت و آکادمیک و دانشگاهی با محوریت مدیریت بحران و خطرپذیری در زمینه رشته های مرتبط با میراث فرهنگی، بافت های تاریخی و نمونه های مشابه می باشد که می بایستی به جدیت به آن پرداخت و قبل از آن نیز وجود یک ترمنولوژی یا همان فرهنگ واژگان تخصصی مدیریت بحران، خطرپذیری و میراث فرهنگی برای ایجاد زبانی مشترک به منظور ایجاد تغییر نگرش منجر به تغییر رفتار لازم و ضروری به نظر می رسد. آیا زمان آن نرسیده است که میراث فرهنگی و سرمایه های کشور عزیزمان، ایران اسلامی را به دستتان توانمند و ذهن خلاق و آموزش دیده متخصصین خیره خطرپذیری (ریسک) بسپاریم؟ توجه کنیم! هر لحظه در محیط هایی با انواع خطرپذیری زندگی می کنیم! فردا بسیار دیر است! از همین لحظه برنامه ریزی را شروع کنیم.

۱- لایه های اطلاعاتی نظیر عوامل و عناصر جغرافیایی، جمعیت منطقه و اطلاعات دموگرافیک آن، تاسیسات، زیرساخت ها و شریان های حیاتی شهری و روستایی، گسسل ها، اطلاعات بافت های تاریخی و میراث فرهنگی، قدمت آثار و میزان آگاهی عمومی نسبت به بافت های تاریخی، عدم قطعیت ها و نمونه های مشابه مورد بررسی قرار می گیرد.

Geographical Information System - 2 (G.I.S)

دهنده آینده، این مطلب است که بندهای ۳ و ۴ که به انسان (به عنوان عالم کهن در برابر جهان به عنوان عالم مهبین) مربوط بوده و چندین اقدامات در مورد آن صورت گرفته است. این اقدامات در مورد تأثیر گذارتر است می بایستی بیشتر در کانون توجه باشد و ویژگی ها و خصیصه های انسانی بدقت مطالعه گردد تا هر گونه تدبیر و تمهیدی به طور مناسب تری آرایه گردد. باید توجه کنیم که نگهداری بافت های تاریخی می تواند تحت تأثیر دو مورد اخیر (یعنی موارد ۳ و ۴) قرار گیرد که این موضوع زمانی اهمیت بیشتری می یابد که در ارتباط با مسئولان مطرح شده و رفتار و ادراک آنان برای ایجاد شرایطی مناسب و بهینه در کانون توجه قرار بگیرد. به این معنا که اگر مسئولان تصاویر ذهنی متناسب داشته و اقدامات خوبی را اتخاذ نمایند کلیه فعالیت ها (شامل: دستورالعمل ها، قوانین، تصمیم سازی ها، تصمیم گیری ها، مدیریت، برنامه ریزی و سایر موارد) با شرایط نسبتاً بهتری انجام شده و به تناسب آن خروجی های سیستم، رضایت بخش تر خواهد بود.

باید توجه داشت که پایش، برنامه ریزی، مدیریت و کلیه مراحل مدیریت خطرپذیری و بحران نمی بایستی قابل به شخص بوده بلکه می بایستی مبتنی بر سیستم های هوشمند مبتکرانه و فناورانه به روز و آینده پژوهی باشد. در چنین شرایطی با توجه به مخاطرات موجود، پایش لحظه ای خطرپذیری صورت می پذیرد و در صورت قسرار گرفتن مخاطرات در حوزه تهدیدات و خطرپذیری های حداکثری راه حل ها و پیشنهادات متناسبی در زمان مقتضی سریعاً آرایه می گردد. باید توجه داشت که مخاطرات بسیار متنوع می باشد و تنها مشکل زلزله نیست. نوع تأثیری که هوازگی شیمیایی به عنوان یک مخاطره در کلاتشهرهای بزرگ بر روی بافت های قدیمی می گذارد، کاملاً با نوع تأثیر فاضلاب سنتی بر اینگونه بافت ها و یا با تأثیرات سیلاب ها و نمونه های دیگر کاملاً متفاوت بوده و خطرپذیری آن نیز متفاوت خواهد بود. در چنین شرایطی برای محاسبه میزان خطرپذیری از افراد خبره ای استفاده می گردد که مدیران مورد تصدیق و خبره خطرپذیری (Managers CRM) نامیده می شوند. این

نقش مدیریت خطرپذیری و بحران در نگهداری بافت های تاریخی با رویکرد توسعه پایدار

روشن ها، به جای این که فقط یک آینده را به تصویر بکشند، به گمانه زنی های سیستماتیک و خردورانه، در مورد نه فقط یک آینده، بلکه چندین آینده متصور می پردازد و به عبارت دیگر آینده پژوهی نحوه تولد واقعیت های فرداها را از دل تصمیم های امروز (تغییرات امروز) بیسان می کند، یکی از مطالب مهمی که در خصوص مدیریت خطرپذیری و بحران بافت های تاریخی مطرح می گردد و در آینده پژوهی نیز در نقطه توجه ویژه می باشد بررسی و برنامه ریزی برای آینده است. اجزای تشکیل دهنده آینده عبارتند از:

- رویدادها (Events)
- روندها (Trends) (روندهای ادامه گذشته و حال، روندهای ادواری، مسائل نوظهور)
- تصاویر ذهنی (Images)
- اقدامات (Actions)

نکته مهم پس از ملاحظه اجزای تشکیل

مواقع بروز شرایط اضطراری (حوادث، سوانح، بلایا، بحران ها و فجایع)، سرعت، دقت و صحت تصمیم سازی و تصمیم گیری در حفظ و نگهداری بافت های تاریخی تحت تأثیر شرایط اضطراری از اهمیت بسزایی برخوردار است. بدین منظور مدیریت بهینه شرایط اضطراری، نیاز به لایه های مختلف اطلاعاتی با قابلیت پیش بینی و خطرپذیری، تصمیم سازی، تحلیل و پاسخگویی در مواقع بحرانی در قالب سیستم هایی به نام مانده، سیستم اطلاعات جغرافیایی، سیستم های هوشمند فناوری اطلاعات و ارتباطات، اینترنت اشیا و مواردی اینگونه می باشد که منجر به توسعه پایدار خواهد شد.

اگر بپذیریم که آینده پژوهی معادل لغت لاتین Futures study است و این که کلمه جمع Futures به این دلیل استفاده شده است که با بهره گیری از طیف وسیعی از متدولوژی ها

تاریخی می بایستی دارای شناسه و شناسنامه خطرپذیری بوده و با توجه به میزان خطرپذیری (ریسک) محتمل برای هر بافت تاریخی، تمهیدات و تدابیر لازم متناسب و متناسب با ISO ۳۱۰۰۰ که همانا استاندارد مدیریت خطرپذیری (ریسک) می باشد لحاظ گردد. با لحاظ نمودن این مورد، بستری مناسب برای ثابت کردن وضع موجود و ایجاد مینا و پایه ای برای ارزیابی گذشته و برنامه ریزی آینده و ایجاد زمینه ای برای مقایسه شرایط آینده با وضع مینا و بررسی پیشرفت و پسرقت فراهم خواهد شد. در چنین شرایطی است که پیشگیری به طور واقعی صورت پذیرفته و آمادگی های لازم متناسب با آن صورت می پذیرد. فرآیند مدیریت خطرپذیری (ریسک) آن گونه ای که در ایزو ۳۱۰۰۰ مورد اشاره قرار گرفته است، به طور ساده به شرح ذیل می آید:

بدیهی است که روش، متدولوژی و تکنیک هایی که برای تحلیل و ارزیابی خطرپذیری (ریسک) مورد استفاده قرار می گیرد متناسب با ویژگی های بافت فرسوده و عدم قطعیت های موجود (ویژگی های مخاطره، خطرپذیری و تهدید) و نگرش محقق متفاوت بوده و می تواند در یکی از سه شیوه زیر قرار بگیرد:

تکنیک های کیفی (Qualitative Techniques): که خود شامل: Check-Lists, What-if Analysis, Safety Audits, Task Analysis, STEP Techniques, HAZOP می گردد؛
تکنیک های کمی (Quantitative Techniques): که خود شامل: PRAT Technique, DMRA Technique, Risk Measures of Societal Risk, ORA Technique, QADS, CREA Method, PEA Method, WRA می گردد؛
تکنیک های ترکیبی یا هیبریدی (Hybrid Techniques): که خود شامل: HEAT / HFEA, FTA, ETARBM, Risk Matrix می گردد.
از طرف دیگر و پس از ملحوظ و اجرایی نمودن مدیریت و برنامه ریزی خطرپذیری و نهادینه نمودن آن، باید توجه داشت که در

بیژن یاور

عضو هیات امنای مدیریت بحران کشورهای جنوب آفریقا

طبق آمار منتشر شده سازمان ملل متحد، کشور عزیزمان، ایران اسلامی به لحاظ تأثیر پذیری از بلایای طبیعی جزء ده کشور نخست جهان می باشد. وقوع بلایای طبیعی، نظیر: سیل، زلزله و آتش سوزی، همواره خسارات گسترده و جبران ناپذیری را به کشور عزیزمان، ایران اسلامی متحمل می نماید به طوری که بافت های تاریخی به عنوان سرمایه های ملی و حتی جهانی نیز از این امر مستثنی نیست.

همانطور که ممکن است بدانیم، در این میان، تخریب بافت های تاریخی، تحت تأثیر شرایط اضطراری (حوادث، سوانح، بلایا، بحران ها و فجایع) به صورت مستقیم و غیرمستقیم در میراث ملی و در برخی موارد میراث جهانی (نمونه های ثبت شده جهانی) تأثیر قابل ملاحظه تری خواهد داشت. ارزش این میراث فرهنگی بسیار بالاست به طوری که تخریب و آسیب در برخی موارد ممکن است در آثار مربوطه که نمایانگر هویت فرهنگی و تمدنی یک کشور و حتی در سطح جهان می باشد اثرات قابل ملاحظه و غیرقابل انکار داشته باشد و در برخی از موارد روحیه و حس تعلق خاطر مردم را به این میراث کهن فرهنگی تحت تأثیر قرار داده به طوری که گاهی اوقات ممکن است آسیب وارد شده غیر قابل جبران باشد.

امروزه و در وضع کنونی که شرایط اضطراری علیرغم پیشرفت های روز افزون و به روز تر دانش بشریت پیچیده تر و غیر قابل پیش بینی تر شده است که دلیل آن بهره کشی بی حد و حصر نوع بشر از طبیعت می باشد باید توجه داشت که به جای رویکرد مدیریت شرایط اضطراری و خصوصاً مقابله صرف با چنین شرایطی، می بایستی به سمت رویکرد مدیریت و برنامه ریزی خطرپذیری حرکت نموده و دیدگاه محاسباتی، احتمالات و عدم قطعیت را وارد مباحث مرتبط با نگهداری بافت های تاریخی نمود. به عبارت دیگر به جای رویکرد انفعالی می بایستی بر رویکرد احتمالی و برنامه ریزی از قبل و به طور دقیق تر رویکرد جامع که همانا توجه ویژه به حوزه عدم قطعیت (مخاطره، خطرپذیری، تهدید) می باشد تمرکز نموده و از این طریق توسعه پایدار را اسبب گردید. این مبحث یک زمینه اجتناب ناپذیر و بسیار حیاتی است. به طور مثال کلیه بافت های

